

ІНСТРУКЦІЯ І МОНІТОРИНГ ВИКОНАННЯ СТАНДАРТІВ ДОТРИМАННЯ ЗАБОРОНИ СЕГРЕГАЦІЇ У СФЕРІ ВИХОВАННЯ ТА ОСВІТИ

2025

Вступ

Сегрегація - це порушення основних принципів, на яких побудовано сучасне демократичне суспільство: рівності, людської гідності та справедливості. ¹Є порушенням принципу рівного поводження за змістом Закону "Про боротьбу з дискримінацією", а також принципу рівності перед законом за змістом статті 12 Конституції Словацької Республіки, згідно з якою "Люди вільні та рівні у своїй гідності та правах. Основні права і свободи гарантуються на території Словацької Республіки всім, незалежно від статі, раси, кольору шкіри, мови, віросповідання, політичних чи інших переконань, національного або соціального походження, приналежності до будь-якої національності або етнічної групи, майнового, гендерного чи іншого статусу"².

Усі школи та навчальні заклади, що входять до мережі шкіл та шкільних закладів Словацької Республіки, повинні приділяти максимальну увагу профілактиці, тобто запобіганню дискримінації та сегрегації. Вони також повинні бути готові розв'язувати проблеми та ліквідувати сегрегацію, якщо підтвердиться ризик сегрегації, оскільки наслідки роздільного навчання часто незворотні³.

В рамках видів діяльності, які синергетично сприяють підтримці десеґрегації шкіл, Міністерство освіти, наукових досліджень, розвитку та молоді Словацької Республіки (далі - "МОН СР" або "Міністерство освіти") видає Стандарти дотримання заборони сегрегації у сфері виховання та освіти (далі - "Стандарти")⁴, які є наступним кроком до дотримання заборони сегрегації у сфері виховання та освіти відповідно до Закону "Про освіту"⁵. Стандарти визначають основні етичні, правозахисні, організаційні та управлінські принципи та правила поведінки шкіл і всіх учасників освітнього процесу з виявлення, запобігання та ліквідації сегрегації у шкільному середовищі.⁶ Їх застосування сприяє дотриманню принципів демократії у школах і шкільних закладах. Стандарти являють собою розробку і впровадження практичної частини Методичного посібника з десеґрегації у сфері виховання та освіти (далі іменованого "Методичний посібник")⁷, що містить рекомендації та процедури для окремих суб'єктів освіти, які допомагають запобігати та усувати сегрегацію.

Розробка та застосування Стандартів дотримання заборони сегрегації у сфері виховання та освіти посилює зобов'язання дотримуватися заборони сегрегації у сфері виховання та освіти, яка передбачена в §2 пункті а) та а) Закону "Про освіту" (Закон №245/2008 Збірки законів)⁸. Це також впливає з цілей Плану відновлення та стійкості Словацької Республіки, з прийняттям у 2021 році Словацька Республіка взяла на себе зобов'язання "забезпечити 100% шкіл застосуванням стандартів десеґрегації" до кінця 2025 року.⁹ Умова про те, що Стандарти застосовуються у всіх школах, не означає автоматично, що сегрегація існує у всіх школах Словаччини.

Юридична обов'язковість Стандартів дотримання заборони сегрегації у сфері виховання та освіти впливає з §145 абз. 1 Закону №245/2008 Збірки законів (Закон "Про освіту"): *"Права, викладені в цьому законі (примітка: Закон "Про освіту"), рівною мірою гарантуються кожному абітурієнту, дитині, учневі та слухачеві відповідно до принципу рівного поводження у сфері освіти, встановленого спеціальною постановою"*¹⁰. Школа або шкільний заклад дотримується заборони сегрегації у сфері

¹ Закон №365/2004 Збірки законів "Про рівне ставлення в певних областях і захист від дискримінації"

² Стаття 12, абз. 1 та абз. 2 Конституції Словацької Республіки

³ Детальне пояснення поняття сегрегації та конкретних наслідків, які вона спричиняє, можна знайти в [Методичному посібнику з десеґрегації у сфері виховання та освіти](#), який був опублікований у грудні 2023 року.

⁴ Розміщений на веб-сайті Міністерства освіти у частині [Стандарти дотримання заборони сегрегації](#)

⁵ § 2 пункт а) Закону "Про освіту" - визначення дотримання заборони сегрегації у сфері виховання та освіти. До 31.12.2024 р. визначення відповідно до §2, пункту а) Закону №245/2008 Збірки законів.

⁶ При їх застосуванні щодо окремих охоронюваних причин вирішальне значення мають рекомендації з Інструкції та моніторинг за застосуванням стандартів дотримання заборони сегрегації, які містять практичну інформацію і процедури застосування стандартів за змістом Закону "Про освіту".

⁷ [Методичний посібник з десеґрегації у сфері виховання та освіти](#) (МОН СР, 2023)

⁸ До 31.12.2024 визначення відповідно до §2 пункту а) та а) Закону №245/2008 Збірки законів.

⁹ [План відновлення і стійкості Словацької Республіки, Компонент 6, Реформа 5](#) (Управління Уряду, 2021 рік)

¹⁰ [Закон №365/2004 Збірки законів "Про рівне ставлення в певних областях і захист від дискримінації"](#)

виховання та освіти, діє відповідно до стандартів, які видає і публікує на своєму веб-сайті Міністерство освіти. Ці стандарти є обов'язковими для розробки шкільного порядку".

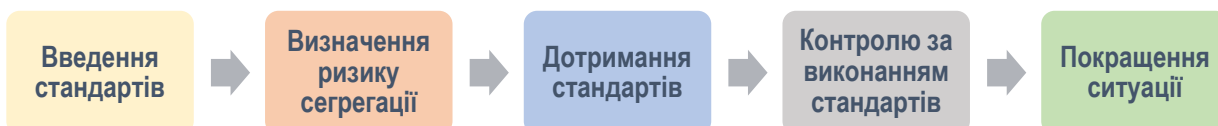
ІНСТРУКЦІЯ З ЗАСТОСУВАННЯ СТАНДАРТІВ ДОТРИМАННЯ ЗАБОРОНИ СЕГРЕГАЦІЇ У СФЕРІ ВИХОВАННЯ ТА ОСВІТИ

Школи та навчальні заклади зобов'язуються відповідно до §145 абз. 1 Закону №245/2008 Збірки законів під час дотримання заборони сегрегації у сфері виховання та освіти, дотримуйтесь Стандартів, розроблених та опублікованих на своєму веб-сайті Міністерством освіти та науки Словацької Республіки. Ці Стандарти дотримання заборони сегрегації у сфері виховання та освіти зобов'язують директорів шкіл, шкільних установ і кожного педагогічного працівника, професійного працівника та інших працівників школи та шкільного закладу дотримуватися встановлених правил, принципів і процедур, спрямованих на сприяння створенню інклюзивного середовища в школах і шкільних установах, в якому кожен учень і слухач буде відчувати себе прийнятим. Відповідно до стратегії інклюзивного підходу у сфері виховання та освіти, інклюзивна освіта зосереджена на повній та ефективній участі, доступності, залученості та результатах усіх дітей, учнів та студентів. Інклюзивність також означає доступ до високоякісної формальної та неформальної освіти та просування до неї без будь-якої дискримінації. Цей підхід включає надання підтримки, внесення відповідних коригувань та вчасне втручання, щоб усі діти, учні та студенти могли реалізувати свій потенціал. Він орієнтований на "цілісну особистість" і спрямований на те, щоб покінути з сегрегацією в освіті шляхом забезпечення інклюзивного класного навчання в доступних навчальних закладах за відповідної підтримки¹¹.

Необхідною умовою для застосування Стандартів дотримання заборони сегрегації у сфері виховання та освіти є те, що школа та шкільний заклад беруть на себе юридичне зобов'язання їх дотримуватися відповідно до заборони сегрегації у сфері виховання та освіти.

Застосування Стандартів дотримання заборони сегрегації у сфері виховання та освіти в школах і шкільних закладах за змістом Закону "Про освіту" має на увазі введення та дотримання правил, принципів і процедур для запобігання сегрегації, виявлення ризику сегрегації та усунення сегрегації, якщо вона була виявлена під час перевірки.

Рисунок №1 Застосування стандартів дотримання заборони сегрегації у сфері виховання та освіти

Джерело: власна робота

Впровадження Стандартів:

- Включення за змістом: Школа може прийняти стандарти, опубліковані міністерством, або може розробити їх щодо мети дотримання заборони сегрегації в освіті, так щоб регулювання в шкільному порядку відповідало стандартам, опублікованим міністерством.
- Включення за формою: школа включить стандарти до шкільного порядку
 - а) безпосередньо до тексту або
 - б) з точки зору наочності може бути окремим додатком (із назвою «Стандарти дотримання заборони сегрегації у вихованні та навчанні»). Приклад наведено в [Додатку №1](#).
- Якщо школа візьме на себе стандарти, опубліковані міністерством, у "Тіло/Основний текст" шкільного порядку, необхідно належним чином коригувати чисельність статей (наприклад, стаття 1 опублікованих стандартів, опублікованих у шкільному порядку Стаття 5а).

¹¹ [Стратегія інклюзивного підходу у сфері виховання та освіти](#) (МОН СР, 2021 р.)

▪ **Деякі приклади практичних ситуацій:**

- додаток до шкільного порядку, опубліковані стандарти, розроблені з урахуванням мети дотримання заборони сегрегації у вихованні та навчанні, форма додатку
 - додаток до шкільного порядку, тільки прийняті опубліковані стандарти, форма вкладення
 - додаток до шкільного порядку, опубліковані стандарти, розроблені з урахуванням мети дотримання заборони сегрегації у вихованні та навчанні, включення до тексту
 - додаток до шкільного порядку, лише прийняті опубліковані стандарти, включення до тексту
 - новий шкільний порядок, опубліковані стандарти, розроблені з урахуванням мети та мети дотримання заборони сегрегації в освіті та навчанні, форма додатка
 - новий шкільний порядок, тільки прийняті опубліковані стандарти, форма вкладення
- Публікація оновленої версії затвердженого шкільного порядку школи та шкільного закладу (далі іменованих "ШіШЗ") в загальнодоступному місці **протягом 3 місяців з 1 грудня 2024 року** або з моменту оновлення Стандартів Міністерством освіти.
- Ознайомлення з його змістом в доступній для працівників та учнів формі та інформування про його видання і зміст законних представників учнів¹².

Виявлення ризику сегрегації:

- Щоб визначити, як застосовуються Стандарти, ШіШЗ використовуватимуть процедуру, викладену в розділі 3 "Інструмент шкільної самооцінки", опублікований у методичному матеріалі "Разом за однією партою"¹³.
- МОН СР визначає ризик сегрегації шляхом Моніторингу ризику сегрегації, який здійснює Інститут освітньої політики (МОН СР).

Дотримання стандартів

- Розробка **Плану впровадження Стандартів дотримання заборони сегрегації** (далі лише "План") **до кінця вересня 2025 року**, структура якого приведена в [Додатку №2](#).
- Процедура відповідно до формулювань індивідуальних Стандартів і розробленого Плану відповідно до рекомендацій в Частині Б "Практична частина" Методичного посібника з десегрегації у сфері виховання та освіти означає:
 - а) здійснення превентивних видів діяльності щодо зниження ризику сегрегації;
 - б) здійснення видів діяльності щодо усунення ситуацій, потенційно здатних привести до сегрегації, зазначених в Плані, і усунення виявлених недоліків.

Перевірка застосування стандартів

- Контроль за застосуванням Стандартів в рамках інспекційної діяльності Державної шкільної інспекції здійснюється на основі Моніторингу ризику сегрегації. При виявленні ризику сегрегації Державна шкільна інспекція, керуючись чинним законодавством, вживає видів діяльності до школи або шкільного закладу, наприклад, зобов'язує директора та/або засновника розробити План усунення сегрегації. Діє відповідно до рекомендацій частини Б "Практична частина" Методичного посібника з десегрегації у сфері виховання та освіти. Більш докладний опис моніторингу застосування Стандартів наведено в наступному розділі цього документа.

¹² Відповідно до §153 абз. 3 Закону №245/2003 Збірки законів.

¹³ Глава 3 Інструмент шкільної самооцінки, с. 32 в книзі "Разом за однією партою" (МОН СР, 2021 р.)

Дії для покращення ситуації:

- Пропозиції щодо рішень для запобігання та ліквідації сегрегації у сфері виховання та освіти стосуються змін відношення та цінностей усіх учасників освітнього процесу, ¹⁴ причин і проблем відповідно до встановленої типології ситуацій з ризиком сегрегації у сфері виховання та освіти, в яких сегрегація може проявлятися у специфічних умовах Словацької Республіки. Вони перераховані в Методичному посібнику з десегрегації у сфері виховання та освіти у частині Б.¹⁵
- Огляд різних доступних методичних матеріалів Міністерства освіти, освітньої діяльності та видів діяльності, веб-сайтів, корисних контактів та інших допоміжних матеріалів МОН СР публікується та регулярно оновлюється на веб-сайті Міністерства освіти в розділі "Десегрегація": www.minedu.sk/desegregacia.

Для більшості шкіл застосування Стандартів служить запобіжним видом діяльності для виявлення потенційних ризиків сегрегації та створює презумпцію готовності діяти для усунення потенційної сегрегації, якщо вона виникає. З метою запобігання сегрегації школи та шкільні заклади застосовують Стандарти головним чином шляхом здійснення профілактичних видів діяльності щодо зниження ризику сегрегації. Ці види діяльності викладені в Методичному посібнику з десегрегації у сфері виховання та освіти¹⁶.

Основою для застосування Стандартів є заборона сегрегації у сфері виховання та освіти

У формулюваннях самих Стандартів говориться, що фундаментальною передумовою для здійснення процесу ліквідації сегрегації та запобігання її виникненню є фундаментальний зсув в області відношення та встановлення цінностей. Тому спеціальний розділ у Методичному посібнику з десегрегації у сфері виховання та освіти присвячений важливості зміни відношення різних учасників освітнього процесу: держави та політичної еліти, засновників та директорів шкіл, педагогічних, професійних та інших працівників шкіл та шкільних закладів, а також батьків/законних представників, як і дітей з громад меншин, так і більшості населення¹⁷.

Відправною точкою для визначення відношення всіх учасників освітнього процесу до десегрегації є Методичний посібник з десегрегації у сфері виховання та освіти¹⁸, Частина А якого містить роз'яснення визначення сегрегації у сфері виховання та освіти. Вона написана "евристичним методом", так що читач разом з авторами поступово сам набував повне уявлення про проблему сегрегації та її наслідки.

Стратегія інклюзивного підходу у сфері виховання та освіти "формування установок, взаємовідносин і рівних прав всіх людей як один з вирішальних напрямків для досягнення цілей інклюзивної освіти. Інклюзивність має на меті дозволити громадам, системам та структурам боротися з дискримінацією, включаючи шкідливі стереотипи, визнавати різноманітність, заохочувати участь та долати бар'єри для навчання та залучення всіх людей, зосереджуючись на добробуті та успіху дітей та учнів з обмеженими можливостями, із соціально неблагополучних сімей, з мовною різноманітністю, талантом та задатками. Щоб розвинути

¹⁴ Учасники освітнього процесу = всі суб'єкти, які здійснюють управління у сфері освіти відповідно до [§2 Закону №596/2003 Збірки законів](#).

¹⁵ [Методичний посібник з десегрегації у сфері виховання та освіти](#) (МОН СР, 2023)

¹⁶ [Методичний посібник з десегрегації у сфері виховання та освіти](#) (МОН СР, 2023)

¹⁷ Частина В2.2.1 [Методичного посібника з десегрегації у сфері виховання та освіти](#) - Проблеми, причини та пропозиції щодо рішень, що застосовуються загалом до всіх ситуацій (МОН СР, 2023 р.)

¹⁸ Більш детально у Частині А [Методичного посібника з десегрегації у сфері виховання та освіти](#) (МОН СР, 2023 р.)

потенціал кожного учня, необхідно підтримувати дитину, учня і студента на їх індивідуальному освітньому шляху, а також підтримувати їх відкритість і позитивне ставлення до оточуючих. Для того, щоб вчителі могли бути хорошими наставниками для учнів у розвитку їхнього потенціалу, необхідно, щоб вони самі були відкриті до відмінностей і вміли відповідним чином персоналізувати процес навчання".¹⁹

Змінені цілі та зміст освітніх областей і навчальних предметів експериментальної перевірки змінених Навчальних планів і освітніх стандартів визначають обов'язковий зміст виховання та освіти у початкових школах, в той час, як в рамках всеосяжних цілей освітньої області "Людина і цінності" визначено: *"Учні вчать критично мислити, аргументувати та переглядати, вести культурну дискусію, поважати думки та почуття інших людей, основні принципи демократії, права людини, інші релігії, народи, національності, етнічні групи".²⁰*

Подальші рекомендації щодо застосування Стандартів дані на основі міжнародних документів:

Хартія Ради Європи про виховання демократичної громадянськості та прав людини ²¹(далі - "Хартія") містить рекомендації та принципи, що сприяють вихованню демократичної громадянськості та прав людини в державах-членах. Як член Ради Європи, Словаччина зобов'язується враховувати принципи та цілі Хартії у своїй національній політиці та системах освіти, сприяючи тим самим розвитку демократичних цінностей, громадянської активності та поваги прав людини. Хартія показує, як втілювати цінності демократії в життя:

- **Викладання і навчальна практика засновані на демократичних цінностях і принципах, що стосуються прав людини.** Зокрема, керівництво навчальних закладів, включаючи школи, повинно відображати та пропагувати цінності прав людини та сприяти залученню та активній участі учнів, педагогічних працівників, спеціалістів, інших працівників та інших зацікавлених сторін, включаючи батьків.
- **Аспекти демократичного громадянства та прав людини повинні застосовуватися до всіх предметів.** Важливим елементом будь-якої освіти є **сприяння соціальній згуртованості та міжкультурному діалогу, а також визнання цінності різноманітності та рівності, включаючи гендерну рівність**; з цією метою важливо розвивати знання, соціальні навички та розуміння, які обмежують конфлікти, підвищують обізнаність та розуміння відмінностей між релігійними та етнічними групами, зміцнюють взаємну повагу до людської гідності та спільні цінності, заохочуйте діалог та пропагуйте ненасильні способи розв'язання проблем та суперечок.
- У всіх областях освіти необхідно пропагувати погляди та методи викладання, які спрямовані на те, щоб: **навчитися жити разом у демократичному та культурно різноманітному суспільстві** і дати можливість учням набути знань та навичок, необхідних для сприяння соціальній згуртованості, визнанню різноманітності, рівності та усвідомленню відмінностей, зокрема між різними релігійними та етнічними групами, дотримуючись прав сторін та виступаючи проти всіх форм дискримінації та насильства.

Загальна декларація прав людини ²²та Конвенція ЮНЕСКО про усунення дискримінації в галузі освіти ²³сприяють захисту та здійсненню прав людини, зокрема в галузі освіти, в той час, як Конвенція ЮНЕСКО також передбачає юридично обов'язкові види діяльності для держав, які її

¹⁹ [Стратегія інклюзивного підходу у сфері виховання та освіти](#) (МОН СР, 2021 р.)

²⁰ [Людина та цінності - змінені цілі та зміст освітніх областей і предметів](#) (Державне педагогічне управління, 2020 р.)

²¹ [Хартія Ради Європи про виховання демократичної громадянськості та прав людини](#) (Рада Європи, 2010 р.) була схвалена рекомендацією Відділу міністрів №7 від 2010 року, Recommendation CM/Rec (2010 р.)

²² [Загальна декларація прав людини](#) (ООН, 1948 р.)

²³ [Конвенція про боротьбу з дискримінацією в галузі освіти](#) (ЮНЕСКО, 1960 р.). Неофіційний переклад на словацьку, присвячений [праву на освіту і його ключовим аспектам](#) (Д. Горна та К. Петоч, 2015 р.)

ратифікували²⁴. Вони рекомендують, щоб освіта була спрямована на всебічний розвиток людської особистості та зміцнення поваги до прав людини та основних свобод. Також сприяти взаєморозумінню, толерантності та дружбі між усіма народами та всіма расовими та релігійними групами (стаття 26 Загальної декларації прав людини та стаття 5 Конвенції ЮНЕСКО про усунення дискримінації в галузі освіти).

Додаткова інформація

З огляду на міжгалузевий характер і важливість стандартів, МОН СР включить їх формулювання в Етичний кодекс педагогічних працівників, професійних працівників та інших працівників шкіл для його наступного оновлення. Типовий Етичний кодекс відповідно до §5 Закону №138/2019 Збірки законів МОН СР видає та публікує на своєму веб-сайті, а роботодавцю надається можливість перетворити Етичний кодекс на робочий порядок. Оновлена версія документа доступна на веб-сайті МОН СР²⁵.

План застосування Стандартів дотримання заборони сегрегації у сфері виховання та освіти

Розробляючи план, школа та шкільний заклад демонструють дотримання стандартів заборони сегрегації відповідно до Закону "Про освіту". Це корисний інструмент для всіх учасників системи освіти:

- Цей план може допомогти школі та шкільному закладу створити середовище, де кожен учень відчуває підтримку та має доступ до рівних можливостей навчання. Це призведе до покращення їх академічних та особистих результатів.
- Чітко визначені кроки та види діяльності із зазначенням термінів та конкретних обов'язків полегшать педагогічним та професійним працівникам роботу з різними групами учнів та зменшать їх навантаження при розв'язанні проблем у класі.
- Цей план покаже батькам та опікунам, що школа працює над конкретними видами діяльності для забезпечення рівних можливостей для всіх дітей. Прозорість і результати зміцнять довіру батьків до школи.
- План покаже, що школа активно бореться з ризиком сегрегації та відповідає стандартам міністерства, готуючись до можливих перевірок або зовнішніх оцінок.
- Розв'язання проблеми сегрегації створить середовище, в якому всі учні почуватимуться прийнятими та отримуватимуть підтримку, що позитивно позначиться на шкільному кліматі та зменшить кількість конфліктів.
- Розробка плану узгоджується з реформою навчальних програм і можливістю впровадження нових, сучасних і ефективних підходів до освітнього процесу, які можуть дати школі позитивну оцінку, а також і з боку зовнішнього середовища.
- У плані викладено процеси, які допоможуть школі запобігти подібним ризикам у майбутньому.

У разі виникнення будь-яких питань щодо застосування Стандартів дотримання заборони сегрегації у сфері виховання та освіти, можна звернутися до МОН СР через регіональні управління шкільної освіти (РУШО) або безпосередньо в матеріально-значимий відділ (відділ Національної та інклюзивної освіти МОН СР) через електронну пошту: bezsegregacie@minedu.sk або щодо інших актуальних контактів міністерства освіти.

²⁴ Словацька Республіка ратифікувала Конвенцію ЮНЕСКО про ліквідацію дискримінації в галузі освіти 31 березня 1993 р. Вона прагне до забезпечення рівності у сфері освіти та запобігання будь-яких форм дискримінації за ознакою раси, релігії, статі або соціального статусу в навчальних закладах. (ЮНЕСКО, [ратифіковані Конвенції](#))

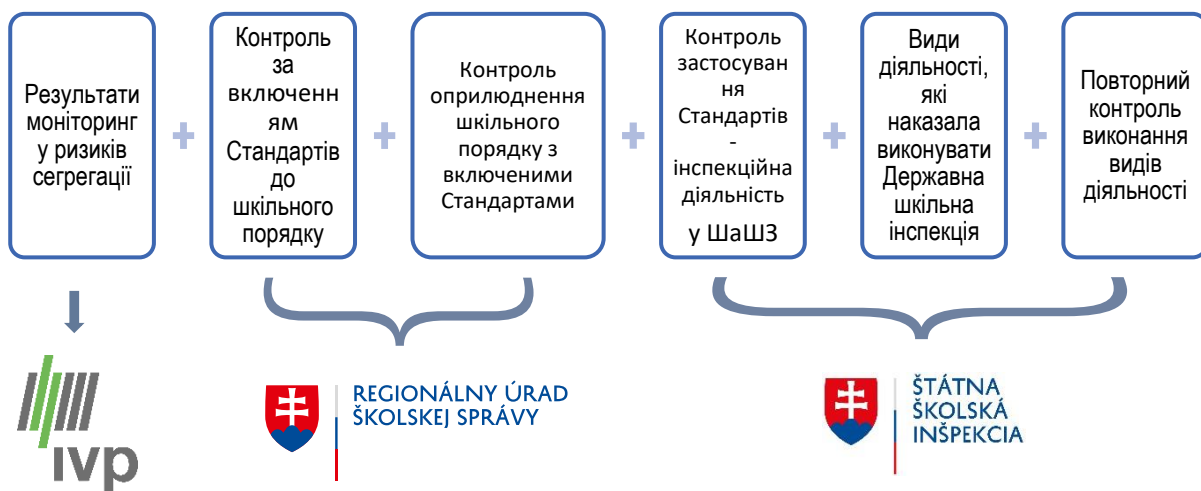
²⁵ [Етичний кодекс для педагогічних працівників та професійних працівників](#)

МОНІТОРИНГ ЗАСТОСУВАННЯ СТАНДАРТІВ, ЩО ЗАБОРОНЯЮТЬ СЕГРЕГАЦІЮ У СФЕРІ ВИХОВАННЯ ТА ОСВІТИ

Запобігання та ліквідація сегрегації в системі освіти Словаччини у поєднанні з іншими видами діяльності покликані сприяти скороченню частки учнів, які не досягають базового рівня знань, зниженню соціально-економічного впливу на результати навчання учнів та забезпеченню рівних можливостей у сфері освіти. Способом досягнення цієї мети також є впровадження стандартів дотримання заборони сегрегації у сфері виховання та освіти.

МОН СР з 2024/2025 навчального року здійснює **моніторинг ризику сегрегації**, який, поряд з Моніторингом застосування Стандартів дотримання заборони сегрегації у сфері виховання та освіти, формує систему моніторингу процесу десегрегації в Словаччині та відображає реалізацію всіх видів діяльності, прийнятих міністерством освіти для підтримки процесу усунення сегрегації в освітньому процесі²⁶.

Рисунок №2 Система моніторингу процесу десегрегації

Джерело: власна робота

МОН СР вважає важливим відзначити, що в рамках цієї системи моніторингу процесу десегрегації ми вивчаємо тільки середовище в школах і шкільних закладах, а також той факт, що в деяких з них існує ризик сегрегації, пов'язаний, наприклад, з високою часткою дітей і підлітків, які належать до маргіналізованих ромських громад, не означає, що в певній школі чи шкільному закладі відбувається сегрегація. Сегрегація може бути результатом дій засновника (наприклад, постанови про організацію навчання, визначення шкільного округу в муніципалітеті або укладення угоди про загальний шкільний округ між кількома муніципалітетами, який є дискримінаційним, і т.д.) або іншої школи, яка відмовляється приймати деяких учнів. Необхідно всебічно проаналізувати ситуацію, на що вказує Методичний посібник з десегрегації у сфері виховання та освіти²⁷.

²⁶ З інформацією про види діяльності, що вживаються нині МОН СР на підтримку десегрегації, можна ознайомитися на [веб-сайті міністерства](#).

²⁷ [Методичний посібник з десегрегації у сфері виховання та освіти](#) (МОН СР, 2023 р.).

Моніторинг ризику сегрегації

Моніторинг ризику сегрегації є відповіддю на запровадження визначення сегрегації у сфері виховання та освіти і здійснюється Інститутом освітньої політики Міністерства освіти, досліджень, розвитку та молоді. Він полягає у детальному аналізі адміністративних даних з акцентом на набір показників, параметрів і попереджувальних сигналів, які відображають характеристики різних типів ситуацій сегрегації у Словаччині. Таким чином, можна виявити симптоми та ризик сегрегації в конкретних школах, а також щорічні зміни окремих контрольованих параметрів. МОН СР щороку готує проміжний звіт про моніторинг навчального року до вересня поточного навчального року. Мета полягає в тому, щоб регулярно відстежувати розвиток ризику сегрегації на системному рівні. Результати моніторингу також послужать основою для Міністерства освіти для подальшої розробки та оцінки політики десегрегації та інклюзивності, визначення цілей і політики на майбутнє і створення системи адресної підтримки та сприяння школам і населеним пунктам, що знаходяться в групі підвищеного ризику. МОН СР представляє результати моніторингу Державній шкільній інспекції, яка використовує їх при плануванні інспекційних видів діяльності та під час Моніторингу дотримання Стандартів дотримання заборони сегрегації. Методика моніторингу ризику сегрегації та опубліковані звіти про моніторинг доступні на веб-сайті Міністерства освіти в розділі "Моніторинг ризиків сегрегації"²⁸.

Моніторинг застосування Стандартів дотримання заборони сегрегації у сфері виховання та освіти

У деяких випадках процес десегрегації вимагає систематичної роботи, яка триває протягом різних періодів часу залежно від конкретних причин та проблем окремих населених пунктів, шкіл та шкільних закладів. В рамках Плану відновлення та стійкості Словачька Республіка взяла на себе зобов'язання досягти мети, згідно з якою до кінця 2025 року 100% шкіл застосовуватимуть стандарти десегрегації. Враховуючи характер десегрегації, яка є частиною всеосяжного процесу інтеграції, ця мета не означає, що остаточний статус повинен бути досягнутий до кінця 2025 року або що в ідеалі остаточний статус може бути досягнутий навіть у тих випадках, коли сегрегація доведена. Однак це передбачає зобов'язання вжити активних кроків, описаних вище, спрямованих на запобігання та усунення недоліків у випадку, якщо буде доведено ризик сегрегації або ситуація сегрегації.

Моніторинг застосування Стандартів охоплює:

1. Контроль за включенням Стандартів до шкільного порядку відповідно до Інструкції щодо застосування Стандартів дотримання заборони сегрегації у сфері виховання та освіти та його виданням і публікацією в загальнодоступному місці відповідно до §153 Закону "Про освіту" (Закон №245/2008 Збірки законів). Цей контроль здійснюється Регіональними відділеннями шкільної адміністрації.
2. Інспекційна та контрольна діяльність Державної шкільної інспекції. Державна шкільна інспекція стежить за тим, щоб середовище було інклюзивним. Вона також включає результати моніторингу ризику сегрегації, який Державна шкільна інспекція під час планування діяльності інспекції також пов'язує з іншими стимулами та своїми власними внутрішніми критеріями (періодичний план, регіональний розподіл, інші інспекції і т.д.). Йдеться про контроль за дотриманням Стандартів безпосередньо в школі та шкільному закладі. Державна шкільна інспекція проводиться у разі виявлення ризику сегрегації відповідно до чинного законодавства, і школа, і шкільний заклад вживають видів діяльності за змістом статті 3 Договору про державну

²⁸ З документами з моніторингу ризику сегрегації у сфері виховання та освіти можна ознайомитися на [веб-сайті Міністерства освіти](#).

шкільну інспекцію ²⁹ п'ятої частини Закону "Про державне управління у сфері освіти та шкільному самоврядуванні" (закон №596/2003 Збірки законів). Діє відповідно до рекомендацій, що містяться в частині Б "Практична частина" Методичного посібника з десегрегації у сфері виховання та освіти³⁰.

3. Контроль за виконанням видів діяльності, запроваджених Державною шкільною інспекцією, та станом усунення недоліків, виявлених під час перевірок.

²⁹ [Контракт Державної шкільної інспекції з Міністерством освіти, наукових досліджень, розвитку та молоді Словачької Республіки](#)

³⁰ Варіанти видів діяльності Державної шкільної інспекції після проведення контрольно-інспекційних видів діяльності чітко викладені в документі ["Види діяльності та санкції Державної шкільної інспекції"](#), який доступний на веб-сайті інспекції.

**Додаток №1
до шкільного порядку**

Початкової школи, Прикладна 1, 111 01 Братислава

**СТАНДАРТИ ДОТРИМАННЯ ЗАБОРОНИ СЕГРЕГАЦІЇ У
СФЕРІ ВИХОВАННЯ ТА ОСВІТИ**

навчальний рік 2024/2025

Стаття 1

Загальна частина

Дотримуючись заборони сегрегації в освіті та вихованні, школа та шкільний заклад дотримуються Стандартів дотримання заборони сегрегації в освіті та вихованні (далі - "Стандарти"), виданих Міністерством освіти та науки Словацької Республіки, і їх формулювання є частиною додатка до шкільного порядку.

Стандарти представляють **собой основні правила, принципи та процедури, спрямовані на запобігання та ліквідацію сегрегації у сфері виховання та освіти. Їх застосування сприяє дотриманню принципів виховання та освіти відповідно до Закону "Про освіту" в школах і шкільних закладах.** Вони базуються на Конвенції про права дитини:

Стаття 2 абз. 1: Забезпечити права, передбачені цією Конвенцією, кожній дитині, що знаходиться під їх юрисдикцією, без будь-якої дискримінації за ознакою раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних чи інших переконань, національного, етнічного або соціального походження, майнового стану, фізичної або розумової неповноцінності, гендерного чи іншого статусу дитини або її батьків або законних опікунів.

Стаття 2 абз. 2: Вживати необхідних видів діяльності для захисту дитини від усіх форм дискримінації або покарання, що випливають з положення, діяльності, висловлюваних думок або переконань її батьків, законних опікунів або членів родини.

Стаття 3 абз. 1: Найкращі інтереси дитини повинні враховуватися в першу чергу у всіх видах діяльності, що стосуються дітей, незалежно від того, чи вони здійснюються державними або приватними установами соціального забезпечення, судами, адміністративними або законодавчими органами.

Стаття 29 абз. 1: Виховання та освіта дитини повинні бути спрямовані на:

- a) розвиток особистості дитини, її унікальних обдарувань, а також розумових і фізичних здібностей в максимально можливій мірі;
- b) сприяння повазі прав людини та основних свобод і принципів, закріплених у Статуті Організації Об'єднаних Націй;
- c) розвиток поваги до батьків, до їх власної культурної, мовної та ціннісної ідентичності та до цінностей країни, в якій живе дитина, а також до цінностей країни їх походження та інших культур
- d) підготовка дитини до відповідального життя у вільному суспільстві в дусі взаєморозуміння, миру, терпимості, гендерної рівності та дружби між усіма народами, етнічними, національними та релігійними групами та особами корінного походження;
- e) виховання дбайливого ставлення до навколишнього середовища.³¹

Стандарти дотримання заборони сегрегації - це розробка і впровадження практичної частини Методичного посібника з десеґрегації у сфері виховання та освіти³².

Стандарти, наведені в посиланні до методичного посібника, допомагають реалізувати принцип *заборони всіх форм дискримінації, особливо сегрегації*³³. Сегрегація у сфері виховання та освіти визначається Законом "Про освіту" наступним чином: *"дія або бездіяльність, що суперечить*

³¹ Конвенція про права дитини (ООН, 1989), [Повідомлення Міністерства закордонних справ Словацької Республіки №104/1991 Збірки законів](#)

³² [Методичний посібник з десеґрегації у сфері виховання та освіти](#) (МОН СР, 2023)

³³ [§3 пункт f\) Закону №245/2008 Збірки законів \(Закон "Про освіту"\)](#)

*принципу рівного поводження відповідно до спеціального положення ^{2a)}, в результаті якого відбувається або може статися територіальна, організаційна або соціальна ізоляція групи дітей та учнів або учасників виховання та освіти або їх роздільне навчання, за винятком освіти, що надається відповідно до міжнародного договору, виконання якого для Словацької Республіки є обов'язковим ^{2b)} у виконанні прав національних меншин на виховання та освіти мовою відповідної національної меншини та у створенні умов для освіти дітей з обмеженими можливостями або талантами, а також учнів з обмеженими можливостями або обдарованістю, беручи до уваги їх волю та інтереси, а також волю та інтереси їх законних представників, якщо участь у такій освіті є необов'язковою та відповідає регулюванню умов виховання та освіти відповідно до цього закону, зокрема для виховання та освіти на тому ж рівні."*³⁴

Стандарти дотримання заборони сегрегації у сфері виховання та освіти, стосуються всіх областей, які регулюються шкільним порядком відповідно до Закону "Про освіту" (Закон №245/2008 Збірки законів, §153, абз. 1):

- виконання прав і обов'язків учнів та їх законних представників у школі, правила взаємовідносин з педагогічними працівниками та іншими працівниками школи,
- діяльність і внутрішній режим школи,
- умови для забезпечення безпеки та здоров'я дітей та учнів, а також їх захисту від соціально-патологічних явищ, дискримінації або насильства,
- умови розпорядження майном, що знаходиться у віданні школи або шкільного закладу, за рішенням засновника.

Ми визначаємо Стандарти дотримання заборони сегрегації у сфері виховання та освіти як Стандарти ставлення та цінностей, а також Стандарти, що впливають із визначення сегрегації у сфері виховання та освіти.

Стаття 2

Стандарти дотримання заборони сегрегації у сфері виховання та освіти

Стандарти ставлення та цінностей

Основною передумовою успішного впровадження стандартів, що забезпечують процес запобігання або усунення сегрегації у сфері виховання та освіти, є фундаментальний зсув в області ставлення і встановлення цінностей, культивування публічного дискурсу і міжособистісних відносин всіх суб'єктів освіти, які вступають в контакт з учнями та слухачами в школі.

Суспільство 21 століття потребує громадян, які мають цінності, погляди, здібності, знання та критичне мислення, необхідні для функціонування як демократичних та міжкультурно-компетентних громадян. Стандарти ставлення та цінностей визначаються на основі ключових показників (дескрипторів), розроблених Радою Європи як Еталонної системи компетенцій для демократичної культури³⁵. Дескриптори - це описи та пояснення, які стосуються конкретної бажаної поведінки всіх учасників освітнього процесу:

³⁴ §2 пункт а) Закону №245/2008 Збірки законів (закон про освіту) - набуває чинності з 01.01.2025. Примітки до посилань 2a і 2b говорять: "2a) Закон №365/2004 Збірки законів "Про рівне ставлення в певних областях і захист від дискримінації" та про внесення поправок до деяких законів (Закон "Про боротьбу з дискримінацією") з внесеними до нього поправками. 2b) Конвенція про боротьбу з дискримінацією у сфері освіти (Повідомлення Міністерства закордонних та європейських справ Словацької Республіки №276/2024 Збірки законів). Конвенція про права інвалідів (Повідомлення Міністерства закордонних справ Словацької Республіки №317/2010 Збірки законів)."

³⁵ [Довідкова система компетенцій для демократичної культури](#) була створена у 2018 році Радою Європи, членом якої Словацька Республіка є з 1993 року. Для Словацької Республіки має статус рекомендації при розробці освітніх стратегій і методик, спрямованих на підтримку демократичної культури, прав людини та соціальних компетенцій.

- Ставтеся з повагою до всіх людей без вибору,
- Висловлюйте повагу до всіх без винятку і сприймайте різноманітність як можливість і вигоду для школи при підготовці та здійсненні видів діяльності освітнього процесу.
- Визнавайте інших людей рівними собі людьми.
- Поважайте людей різних віросповідань.
- Поважайте людей, які дотримуються різних політичних поглядів.
- Проявляйте інтерес до вивчення вірувань, цінностей, традицій і світогляду інших людей.
- Надавайте іншим людям простір для самовираження.
- Проявляйте відповідальність за свої вчинки.
- Перепрошуйте, якщо комусь заподієте біль.
- Висловіть бажання та зацікавленість у співпраці та спільній роботі з іншими людьми для просування спільних інтересів.

Стандарти, що впливають з визначення сегрегації у сфері виховання та освіти:

- Школа та шкільний заклад при застосуванні Стандартів дотримання заборони сегрегації розробляють план застосування Стандартів дотримання заборони сегрегації у сфері виховання та освіти та використовують Методичний посібник з десегрегації у сфері виховання та освіти, виданий Міністерством освіти, науки, досліджень та спорту Словачької Республіки³⁶.

а) Стандарти просторової десегрегації:

- Всім учням і слухачам повинен бути наданий рівний (недискримінаційний) доступ в усі приміщення школи або шкільного закладу, призначені для учнів або слухачів. У школі чи шкільному закладі немає приміщень та будівель, зарезервованих для окремих груп учнів, створених з метою їх виключення або неприпустимої розлуки на підставі будь-якої охоронюваної причини, зазначеної в Законі "Про боротьбу з дискримінацією"³⁷.
- В рамках освітнього процесу школа або шкільний заклад використовує приміщення, що відповідають стандартам, встановленим регіональними органами охорони здоров'я, при цьому навчальний процес жодної з груп не проходить в приміщеннях, якість яких істотно відрізняється від інших приміщень.
- Якщо в школі або шкільному закладі в кожній віковій групі представлені учні різного етнічного, національного або соціального походження, кольору шкіри або за іншими ознаками, захищеними Законом "Про боротьбу з дискримінацією", в ній повинні бути класи, в яких збалансовано представлені учні або слухачі цих груп.

б) Стандарти організаційної десегрегації:

- Школа чи шкільний заклад організували шкільні уроки та щоденну програму таким чином, щоб не допускати виключення та неприпустимого розділення певної групи учнів та слухачів³⁸.
- Всі групи учнів школи та шкільного закладу мають однакові освітні стандарти, на основі яких педагогічні працівники, професійні працівники та інші працівники складають навчальний план шкільної освітньої програми. Зміни можуть бути внесені тільки для учнів, для яких це

³⁶ [Методичний посібник з десегрегації у сфері виховання та освіти](#) (МОН СР, 2023)

³⁷ Охоронювані законом "Про боротьбу з дискримінацією" причини - це характеристики людей, тісно пов'язані з їх гідністю та ідентичністю, які не повинні використовуватися для неприйнятного диференційованого поводження з ними. До них відносяться: "стать, релігія чи переконання, раса, національність чи етнічна група, інвалідність, вік, сексуальна орієнтація, сімейний стан, колір шкіри, мова, політичні чи інші переконання, національне чи соціальне походження, майновий, гендерний чи інший статус, або причина повідомлення про злочин чи інші антисоціальна діяльність" §2, абз. 1 Закону №365/2004 Збірки законів.

³⁸ §2, абз. 1 Закону №365/2004 Збірки законів (Закон "Про боротьбу з дискримінацією")

визначено індивідуальною освітньою програмою³⁹, індивідуальним навчальним планом⁴⁰ або наданими видами діяльності для підтримки⁴¹.

- Всі групи учнів і слухачів повинні мати рівний доступ до матеріально-технічного оснащення, навчальних матеріалів та інших навчальних посібників освітнього процесу, відповідному даному року або рівню освіти.
- Школа або шкільний заклад зобов'язані використовувати всі доступні засоби, інструментарій і методи, щоб забезпечити максимальний доступ до освіти для всіх груп учнів, навіть в разі кризових подій у школі⁴². Після кризової події школа зобов'язана вжити відповідних видів діяльності для підтримки, щоб компенсувати можливі прогалини у вихованні та освіті, які не могли бути усунені в максимальній мірі під час кризової ситуації.

с) Стандарти соціальної десегрегації

- Школа чи шкільний заклад повинні використовувати необхідні та доступні види діяльності інклюзивної підтримки для сприяння соціальній інтеграції учнів та слухачів та створення позитивного, сприятливого соціального клімату в школі та шкільному закладі, що сприяє десегрегації та усуненню стереотипів та упереджень.
- Школа або шкільний заклад організовує та підтримує програми неформальної освіти та позакласні види діяльності, спрямовані на створення сприятливого соціального клімату та міжкультурного взаєморозуміння в школі чи шкільному закладі, між учнями та батьками.
- Школа або шкільний заклад приймає, навчає та перевиховує всі групи учнів та слухачів відповідно до чинного законодавства, без винятку та неприпустимого поділу на підставі будь-якої захищеної причини, зазначеної в Законі "Про боротьбу з дискримінацією".
- У школі або шкільному закладі не існує процесів, процедур і домовленостей (навіть на рівні класу), які виключали б або неприйнятно поділяли групи учнів або слухачів на підставі будь-якого охоронюваної причини, передбаченої Законом "Про боротьбу з дискримінацією".
- Школа або шкільний заклад надає можливість і активно заохочує і підтримує участь всіх груп учнів та слухачів в видах діяльності і конкурсах, організованих школою або шкільним закладом, з метою реалізації та розвитку їх потенціалу.
- Школа або шкільний заклад не повинні застосовувати дискримінацію при оцінці учнів або слухачів виключно на підставі їх приналежності до соціальної або етнічної групи або за будь-якою іншою ознакою, захищеною Законом "Про боротьбу з дискримінацією".

³⁹ §7а Закону №245/2008 36їрки законів (Закон "Про освіту")

⁴⁰ §26 Закону №245/2008 36їрки законів (Закон "Про освіту")

⁴¹ §145а Закону №245/2008 36їрки законів (Закон "Про освіту")

⁴² Детальна інформація про надзвичайні ситуації у школах доступна [на сайті міністерства](#).

Рекомендації щодо розробки Плану застосування Стандартів дотримання заборони сегрегації у сфері виховання та освіти

Структура:

I. Виявлення та аналіз поточної ситуації

- Короткий опис того, як школа та шкільний заклад застосовує індивідуальні Стандарти дотримання заборони сегрегації у сфері виховання та освіти:
 - у застосуванні яких стандартів у школи та шкільного закладу є позитивна практика і в застосуванні яких стандартів вона виявляє недоліки і які їх причини;

II. Цілі та бачення плану

- Короткострокові та довгострокові цілі, яких хоче досягти школа та шкільний заклад щодо забезпечення рівного доступу до освіти. Форми, які ви можете перерахувати, а потім уточнити:
 - Бачення (наприклад, інклюзивна школа, де кожен учень відчуває себе прийнятим і має рівні шанси на успіх).
 - Завдання (наприклад, розв'язання проблеми різноманітності учнів у класах)
 - Мета (наприклад, створення більш інклюзивного середовища)
 - Пріоритет (наприклад, заохочення рівності в освіті як пріоритетної сфери)
 - Сфера розвитку (наприклад, Інклюзивна освіта як сфера, на якій школа хоче зосередитися)
 - Можливість покращення (наприклад, виявлення можливостей для покращення співпраці з батьками)
 - Необхідні зміни (наприклад, зміна підходу до поділу учнів на класи)

III. Кроки для покращення поточної ситуації

- Конкретні види діяльності відповідно до частини Б Методичного посібника з десегрегації у сфері виховання та освіти⁴³;
- Графік розподілу видів діяльності та визначення відповідальності за їх виконання;

IV. Підтримка та співпраця

- Визначення партнерів, які можуть допомогти школі (наприклад, Національний інститут освіти та молоді, некомерційні організації).
- Залучення батьків та громадськості (наприклад, інформаційні зустрічі).

Подальші рекомендації для доопрацювання, що виходять за рамки базових рамок:

V. Очікувані результати

- Встановлення показників для моніторингу того, чи план приносить покращення (наприклад, задоволеність учнів, результати тестів, опитування батьків).

VI. Ресурси та фінансування

- Визначення необхідних ресурсів (людські ресурси, матеріали, навчання, фінанси).
- Варіанти фінансування (наприклад, проєкти, гранти, підтримка з боку Міністерства).

VII. Комунікація та обмін результатами

- Інформування всіх зацікавлених сторін про цілі, види діяльності та результати плану.
- Прозоре спілкування зі шкільною спільнотою, батьками та засновником.

⁴³ [Методичний посібник з десегрегації у сфері виховання та освіти](#) (МОН СР, 2023)

